

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ ТАКТИЧНОЇ ЛАНКИ УПРАВЛІННЯ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Розумовська Ю. О.

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави змінило підхід не тільки до ведення бойових дій, але й до підготовки особового складу. Сьогодні Збройні сили України (далі – ЗСУ) потребують висококваліфікованих, компетентних військовослужбовців, здатних діяти ефективно та організовано в умовах невизначеності, проведення ворогом інформаційних операцій.

Українське, як і світове, суспільство формує новий запит до системи освіти та активізує процес оновлення освітньої парадигми у зв'язку з підвищенням рівня цифровізації, і система військової освіти не становить винятку. В сучасному світі навчання диктує певні вимоги до здобувачів: самодисципліни, відповідальності, вміння до самостійного пошуку інформації, її опрацювання, самонавчання.

Необхідною умовою для успішного здійснення військово-професійної діяльності офіцерів в умовах збільшення застосування інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) є не тільки самим бути компетентними у їх використанні, але і навчати цьому підлеглий особовий склад. Відповідно, нині суттєво актуалізується питання розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності (далі – ІКК) офіцерів тактичної ланки управління, оскільки цей вид компетентності дозволяє особистості досягати успіху в сучасному інформаційному суспільстві через аналіз та обробку інформації. Розвиток цього виду компетентності задовольняє одну із вимог до військово-професійної підготовки офіцерів – орієнтуватися в сучасному інформаційному суспільстві, зокрема в інформаційних потоках, оволодіння навичками та здатностями до роботи із великими обсягами інформації, що сьогодні подається в інформаційному просторі, а також оволодіння інформаційною культурою.

Оскільки ворогом сьогодні постійно проводяться інформаційні операції для здійснення інформаційного впливу не тільки на військовослужбовців ЗСУ, а і на цивільне населення з метою розхитування політичної обстановки всередині нашої країни, необхідно

вміти здійснювати аналіз будь-якої інформації, яка висвітлюється в засобах масової інформації, телеграм-каналах тощо для прийняття виважених рішень на основі критично осмисленої інформації.

Основним завданням військово-професійної підготовки офіцерів є цілеспрямований розвиток їх військово-професійної та фахової видів компетентності, в яких одним із важливих компонентів є їх ІКК. Її розвиненість є гарантією їх успішної військово-професійної діяльності з урахуванням конкретних завдань. Цей процес може проходити більш успішно та мати кращі результати, якщо доповнити систему їх військово-професійної підготовки педагогічними умовами розвитку власне ІКК.

Нами проаналізовано фундаментальні наукові роботи О. Спіріна, А. Кочаряна, Н. Морзе з проблеми застосування ІКТ різними фахівцями, наукові праці Дж. Равена, В. Свистун і В. Ягупова про запровадження компетентнісного підходу у професійну освіту, у тому числі й військову. Проблема розвитку ІКК офіцерів досліджувались С. Івановою, В. Кивою, О. Овчарук, Н. Сороко, Г. Федорук, В. Ягуповим та ін. У військовій сфері проблемою формування та розвитку ІКК військових фахівців займалися О. Діденко, К. Єргідзей, А. Зельницький, О. Торічний та ін., дослідженням педагогічних умов розвитку цього виду компетентності різних фахівців займалися В. Кива, О. Ткач, В. Ягупов та ін.

Хочемо підкреслити, що в сучасній науково-педагогічній літературі поки ще немає чіткого визначення як інформаційно-комунікаційної компетентності офіцерів тактичної ланки управління, так і обґрунтування педагогічних умов її розвитку під час підвищення кваліфікації. У зв'язку з цим, на нашу думку, необхідно обґрунтовувати низку педагогічних умов, які, в першу чергу, суттєво поліпшують її розвиток.

Метою нашого дослідження є детальне вивчення сучасних підходів до надання визначення поняттю “педагогічні умови” та обґрунтування педагогічних умов розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації.

1. Загальнонаукове підґрунтя поняття “педагогічна умова”

Для окреслення сучасних підходів до визначення поняття “педагогічна умова” необхідно, в першу чергу, з'ясувати визначення терміну “умова”. Категорія “умова” є загальнонауковою, її можна розглядати із різних позицій: філософської, педагогічної, соціологічної тощо. В першу чергу, потрібно зауважити, що термін “умова” є багатозначним через різне лексичне значення загальнонавживаного слова

“умова”. Так, наприклад, воно вживається у наступних значеннях: те, від чого залежить результат діяльності; вимоги, які можуть висуватися сторонами одна до одної; правило, прийняте в певній сфері діяльності.

Для розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації необхідно виокремити та обґрунтувати низку педагогічних умов, що сприятимуть її розвитку. В той же час, хочемо зауважити, що термін «умова» у сучасному тлумачному словнику української мови трактується як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь»¹.

В Академічному тлумачному словнику української мови бачимо декілька значень слова «умова», зокрема: обставина, що є необхідною для здійснення, створення чогось або сприяє чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, внаслідок яких відбувається або здійснюється щось; правила, які вже існують чи встановлені в певній галузі діяльності або сфері життя, які забезпечують адекватну роботу чого-небудь; комплекс даних, положення, що полягають в основі будь-чого. Умова – це те, на базі чого відбувається конкретне явище, те, що перебуває, нібито, поза його межами².

У філософському тлумаченні категорія “умова” є однією із основних. Філософський та загальнонауковий зміст цього поняття зводиться до набору об’єктів (предметів, характеру їх взаємодії тощо), за наявності якого обов’язково слідує існування конкретного явища (власне об’єкта). Умова – те, від чого залежить наявність предмета, стану, процесу. Таким чином, умови – комплекс об’єктів (речей, процесів, відносин тощо), потрібних для утворення, існування або зміни цього об’єкта. Сам предмет розглядається як щось зумовлене, а умова як зовнішнє відносно предмету різноманіття об’єктивного світу. Тобто умови передають відношення предмета до зовнішніх явищ, без яких його не може бути. Умови являють ту навколишню обстановку, в якій явище формується, перебуває, розвивається³. Інакшими словами, умови – це встановлені обставини, в яких існує об’єкт і які визначають природу впливу на нього.

Таким чином, філософське пояснення зводиться до того, що умова – це те, від чого залежить предмет, явище або їх сукупність, характер їх взаємодії, з наявності якого виникає можливість існування та розвитку конкретного предмета або явища. В такому випадку можна говорити про

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. 1728 с.

² Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s>

³ Литвин А.В. Методологічні засади поняття “педагогічні умови” : на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів : СПОЛОМ, 2014. 76 с.

середовище, в якому здійснюється певний вид діяльності, буття об'єктів та суб'єктів діяльності. Вплив зовнішніх обставин забезпечує реалізацію функцій, досягнення мети та вирішення завдань діяльності.

Умови – це фактори, що впливають на розвиток певних наслідків, сприяючи одним процесам та перешкоджаючи іншим. Важливо зазначити, що умови розглядаються в контексті змісту, функціонування або розвитку конкретного об'єкта, явища, події чи їх сукупності. Отже, визначення умов має сенс тільки у зв'язку з певним предметом, процесом, системою тощо ⁴. Оскільки фактори є об'єктивними та не залежать від людської діяльності, доцільніше визначати умови через поняття «обставини», а не «чинники».

З поняттям “умова” певним чином пов'язана категорія “фактор” (від лат. factor – той, що робить, виготовляє) – причина конкретного процесу, явища, який встановлює його характер чи часткові риси. Визначаючи причинно-наслідкові зв'язки деяких явищ варто ознайомлюватись із взаємозв'язками і взаємовідношеннями між ними, тобто в єдиному контексті, адже, якщо одне явище викликає інше, то воно є причиною; якщо явище вступає у взаємодію з іншим під час розвитку цілого, до якого належить, то воно є фактором; якщо явище зумовлює існування чи розвиток іншого явища, то воно є умовою ⁵.

Сьогодні у вітчизняній педагогічній термінології причини, які мають вплив на проходження та результати дидактичного процесу також називають чинниками, факторами, функціональною одиницею тощо, у закордонній дидактиці використовується термін “змінна дидактичного процесу”. Вони можуть набувати змін під час дидактичного процесу, мати різні значення, ступінь їх впливу також може змінюватись. У багатьох факторів навчання складна структура. І. Підласий вважає, що їх виокремлення дозволяє вирішити певні педагогічні проблеми, проте головний сенс полягає у перспективі виявлення кожного фактору із ефективністю навчання, що дозволяє створити наукову теорію, спроможну забезпечити не тільки діагностування, але й прогнозування дидактичного процесу на базі отриманих знань щодо впливу кожного окремого фактору та їх комплексу. На думку науковця, педагогічні умови покращують сутність навчання, оптимізують методи, технології, підходи освітнього процесу як цілісної системи ⁶. Ми вважаємо, що

⁴ Мельник В.В. Педагогічні умови підготовки майбутніх геологів у коледжах до використання геоінформаційних систем. *Молодь і ринок: наук.-пед. журнал*. 2018. № 1 (156). С. 153–160.

⁵ Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.

⁶ Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів: навч. посіб. Київ : Україна, 1998. 343 с.

реалізацію кожного результативного фактору необхідно розглядати у поєднанні із виконанням певної педагогічної умови.

Більшість педагогічних словників та енциклопедій не дає виразного визначення педагогічних умов, різні аспекти цього визначення представлені в багатьох наукових публікаціях: наукових статтях, монографіях, навчальних посібниках тощо, оскільки з кінця минулого століття цей термін використовується досить широко у вітчизняному та закордонному науковому дискурсі. Проте єдиного підходу до надання визначення цьому поняттю немає, тому пропонуємо розглянути деякі з них, на які найчастіше спираються дослідники у своїх наукових працях.

Так, І. А. Зязюном та О. М. Пехотою було надано визначення педагогічним умовам як системі певних форм, предметів, конкретних ситуацій, методів, що склалися об'єктивно або були створені штучно, з метою досягти певної педагогічної мети ⁷. В. А. Семиченко тлумачить поняття педагогічні умови як складову педагогічної діяльності, яка входить до її структури за допомогою комплексу “емоцій і психічних станів, які вони породжують (емоційне тло)” ⁸.

Влучне визначення поняттю «педагогічні умови» дає В. Свистун, та розуміє під ним “такі умови, які свідомо створюються суб'єктами педагогічної діяльності в навчально-виробничому процесі навчання на виробництві та забезпечують формування та розвиток професійної компетентності виробничого персоналу” ⁹.

У “Словнику-довіднику з професійної педагогіки” поняття педагогічні умови розглядаються як певні обставини, від яких залежить ефективність та цілісність освітнього процесу професійної підготовки, що опосередковано виражається через активність його учасників ¹⁰. В. Стасюк підкреслює, що педагогічні умови – це педагогічний процес, який організований та направлений на формування, розвиток та удосконалення професійної підготовки майбутнього спеціаліста ¹¹.

⁷ Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посібник / О. М. Пехота, В. Д. Будає, А. М. Старева та ін. ; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.

⁸ Серьожникова Р. К., Пархоменко Н. Д., Яковицька Л. С. Основи психології і педагогіки : навч. посібник. Київ : ЦНЛ, 2003. 243 с.

⁹ Свистун В.І. Професійна компетентність науково-педагогічних працівників як чинник покращення якості управлінської підготовки майбутніх фахівців. *Проблеми дидактичної підготовки науково-педагогічних працівників вищої освіти* : збірник тез всеукр. наук.-метод. конф. (м. Київ, 9–10 червня 2010 р.). Київ, 2010. С. 239–241.

¹⁰ Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 364 с.

¹¹ Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі “школа-вищий заклад освіти”: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Одеса, 2003. – 280 с.

Зокрема, дослідники наголошують на тому факті, що успішна підготовка фахівців залежить від умов, в яких вона проводиться. Аналіз та узагальнення результатів їх наукових праць доводить, що формування, розвиток та удосконалення ІКК офіцерів, зважаючи на концепцію освіти протягом життя, спрямоване на формування, розвиток та удосконалення знань, умінь, навичок, а в ідеалі – здатностей, як теоретичних, так і практичних, за фахом, професійно необхідних якостей, отримання практичного досвіду інформаційно-комунікаційної діяльності як суб'єкта сучасного інформаційного суспільства.

Деякі дослідники відзначають, що педагогічні умови – це чинники, що впливають на досягнення конкретної педагогічної мети та розділяють їх на внутрішні та зовнішні. Внутрішні – індивідуальні прояви тих, хто вчиться (стан здоров'я, професійний досвід, риси характеру тощо); зовнішні – об'єктивність викладача щодо оцінювання навчальних досягнень тих, хто навчається, взаємовідносини викладача та слухача (студента), навчальні приміщення тощо. В той же час більшість дослідників наголошують на тому, що для успішного протікання освітнього процесу необхідне сприятливе педагогічне середовище та певні педагогічні умови та обставини, що саме і забезпечують сприятливі педагогічні умови.

Багато науковців зазначають, що педагогічні умови є однією зі складових педагогічної системи, що має у своєму складі комплекс імовірних можливостей освітньої та матеріально-просторової сфери, що може впливати на окремі її аспекти, забезпечувати її ефективне існування та подальший розвиток. Сьогодні є й інші підходи до визначення поняття “педагогічні умови”. Так, цікавою є думка І. Бахова, який описав педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів у системі вищої освіти ¹².

У науковій роботі “Методологічні засади поняття “педагогічні умови” А. Литвин вивчив сучасні підходи до сутності поняття “педагогічні умови”, класифікував їх різновиди, визначив їх місце та роль у загальній структурі науково-педагогічної діяльності. Також автор підкреслює, що є суттєвий недолік під час надання визначення поняттю “педагогічні умови”, оскільки в науковій літературі відсутній системний підхід до розуміння цієї дефініції. Ми погоджуємось із думкою А. Литвина, який визначає під цим поняттям особливості організації та

¹² Бахов І.С. Педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів в системі вищої освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка*. 2009. № 3. С. 313–323.

реалізації навчально-виховного процесу в окремих навчальних закладах та установах, що мають безпосередній вплив на виховання, навчання та розвиток особистості тих, хто вчиться, надає можливість їх покращення через упровадження певної парадигми освіти, використання новітніх освітніх методик навчання, сучасних технологій, педагогічного досвіду: "...комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників"¹³.

Нами також проаналізовано наукову літературу, в якій науковці працюють над проблемою педагогічних умов, в тому числі і надання визначення цьому поняттю саме офіцерів ЗСУ. Так, питанню обґрунтування педагогічних умов військовослужбовців присвячені роботи наступних науковців: Ю. Захарчишина (педагогічні умови підготовки офіцерів Збройних Сил України для соціокультурної діяльності в миротворчих місіях, 2011 рік); Т. Новікової (педагогічні умови формування соціокультурних цінностей майбутніх прикордонників в процесі професійної підготовки, 2013 рік); С. Костіва (обґрунтування педагогічних умов розвитку психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління у сфері оборони оперативно-тактичного рівня в системі післядипломної освіти, 2020 рік); Р. Бакуменко, В. Ягупов (вимоги сучасних педагогічних підходів до організаційно-педагогічних умов розвитку професійної компетентності фахівців інформаційно-аналітичного забезпечення, 2020 рік); В. Ягупов, К. Єргідзей (педагогічні умови військово-професійної орієнтації ліцеїстів, 2020 рік) тощо.

Пропонуємо розглянути тільки деякі підходи до визначення поняття педагогічні умови щодо навчання саме військовослужбовців ЗСУ. Так, наприклад, С. Костів цілком обґрунтовано визначає педагогічні умови як комплекс заходів навчально-виховного процесу у ЗВО, який складається із найдоцільніших та ефективніших методів, форм і засобів навчання та комплексу педагогічних зав'язків, що забезпечують найбільш сприятливе педагогічне середовище для формування та розвитку певних педагогічних явищ.

Р. Бакуменко та В. Ягупов у своїй науковій роботі доходять висновку, що під терміном педагогічні умови слід розуміти комплекс потрібних і достатніх системних організаційних і педагогічних ситуацій, чинників,

¹³ Литвин А.В. Методологічні засади поняття "педагогічні умови" : на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів : СПОЛОМ, 2014. 76 с.

обставин, які забезпечують найсприятливіше педагогічне середовище для формування та розвитку військово-професійної компетентності ¹⁴.

Нами проаналізовано велику кількість літератури щодо розвитку ІКК офіцерів, який свідчить про велику кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців з необхідності та важливості впровадження педагогічних умов у закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Вони є потрібними для створення спеціальних умов для цілеспрямованого формування, розвитку та удосконалення певних компетентностей будь-якого фахівця відповідно до світових стандартів, вимог часу, особистісних та професійних потреб. Однак питанню вивчення педагогічних умов саме офіцерів тактичної ланки управління приділено недостатньо уваги.

Таким чином, врахувавши все вищезазначене під педагогічними умовами розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації розуміємо комплекс чинників, що були спеціально створені, для впливу на зовнішні та внутрішні обставини розвитку їх інформаційно-комунікаційної діяльності як офіцерів, тобто для цілеспрямованої їх підготовки до роботи з інформацією.

2. Обґрунтування педагогічних умов розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації

Сучасному офіцеру вже не достатньо мати тільки професійні компетентності, що направлені на виконання функціональних обов'язків, він має знати, що таке Інтернет, як його можна використовувати під час здійснення посадових обов'язків, орієнтуватися в інформаційних потоках, ефективно протидіяти ворожим інформаційним операціям, які розповсюджуються на всіх військовослужбовців без виключення, знати принципи комунікації та вміти застосовувати їх на практиці.

Як вже зазначалось вище, поза увагою дослідників залишається проблема обґрунтування педагогічних умов розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації, які мають сприяти набуттю ними цінностей та мотивації інформаційно-комунікаційної діяльності як діючих суб'єктів військово-професійної

¹⁴ Бакуменко Р., Ягунов В. Вимоги сучасних методологічних підходів до організаційно-педагогічних умов розвитку професійної компетентності фахівців інформаційно-аналітичного забезпечення. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Вип. 29, том 1. 2020. С. 160–168.

діяльності, систематизації та розвитку знань, умінь, навичок, професійно-важливих якостей, які необхідні сьогодні офіцеру у сучасному інформаційному суспільстві для аналізу, синтезу, обробленню інформації, тобто для реалізації інформаційно-комунікаційної функції в інформаційному середовищі, інтегрованим результатом якого має стати їх розвиненість як суб'єктів інформаційно-комунікаційної діяльності.

Педагогічні умови мають включати наступні аспекти військово-професійної підготовки в межах цього наукового пошуку:

- суттєво покращити їх військово-професійну підготовку в інформаційно-комунікаційному аспекті як суб'єктів сучасного інформаційного суспільства та в інформаційному середовищі, як військовослужбовців;

- передбачати організаційну умову, яка не тільки містить всю їхню військово-професійну підготовку в інформаційно-комунікаційному аспекті як діючих військовослужбовців в інформаційному просторі, але і надає уявлення про систему знань, умінь, навичок, здатностей, цінностей і мотивації, професійно-важливих інформаційно-комунікаційних якостей, що потрібні їм для під час роботи з інформацією;

- педагогічні умови мають бути системними, контекстними, повністю охоплювати всі етапи їх військово-професійної підготовки – зміст, методи, методичні прийоми, методики, засоби та технології, через що вони мають містити методичні, теоретичні, практичні, методологічні аспекти інформаційно-комунікаційної діяльності як суб'єктів інформаційного суспільства.

Методологічний аспект, на нашу думку, показує дотримання основних ідей і принципів, їх врахування, на базі яких відбувається розвиток ІКК у офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації під час здійснення їх військово-професійної підготовки. Мінімально потрібними методологічними підходами вважаємо компетентнісний, системний, суб'єктно-діяльнісний, андрагогічний та контекстний.

До теоретичного аспекту входять зміст, принципи та цілі ІКК офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації. Таким чином, необхідно формувати та розвивати теоретичні підвалини цього виду компетентності конкретної досліджуваної категорії.

До складу методичного аспекту відносимо методи, методики, технології, а також авторську методику розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління. Головна увага приділяється контекстним методикам та метода розвитку цього виду компетентності.

До практичного аспекту входять найсучасніші інформаційні бази та матеріально-технічне забезпечення, що відповідають вимогам сучасного інформаційного суспільства та особливостям інформаційно-комунікаційної діяльності офіцерів тактичної ланки управління.

Таким чином, для розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління нами вважається необхідним систему їх військово-професійної підготовки доповнити деякими педагогічними умовами, які нададуть можливість контекстного та системного її розвитку.

На нашу думку, мінімально потрібні педагогічні умови мають бути наступні:

цілеспрямований розвиток цінностей та мотивації інформаційно-комунікаційної діяльності офіцерів тактичної ланки управління, а також вдосконалення своєї ІКК під час військово-професійної підготовки;

педагогічне моделювання розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління під час проходження ними курсів на курсах підвищення кваліфікації;

розроблення авторської методики розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації, яку будемо реалізувати через спеціальний курс “Інформаційно-комунікаційна компетентність офіцерів тактичної ланки управління”.

Звісно, що педагогічних умов для розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління може бути набагато більше, проте вони, з одного боку, обґрунтовані відповідно до вимог системного підходу та вважаються мінімально потрібними, оскільки містять провідні аспекти інформаційно-комунікаційної діяльності військовослужбовців під час проходження ними навчання на курсах підвищення кваліфікації та професійного рівня загалом та мають конкретний напрям – розвиток ІКК, яка пов’язана із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, знань, умінь та здатностей до роботи з інформацією. З іншого боку – ці педагогічні умови є мінімально необхідними, оскільки надають їх військово-професійній підготовці інформаційно-комунікаційного характеру через окреслення конкретної мети їх інформаційно-комунікаційної підготовки – цілеспрямований розвиток ІКК під час підвищення кваліфікації, які в той же час доповнюють зміст їх військово-професійної підготовки.

Пропонуємо обґрунтувати вищеперераховані педагогічні умови більш детально.

Першою педагогічною умовою нами було визначено *цілеспрямований розвиток цінностей та мотивації інформаційно-комунікаційної діяльності офіцерів тактичної ланки управління, а також вдосконалення своєї ІКК під час військово-професійної*

підготовки, яка є вкрай потрібною для розвитку ІКК. Ця умова реалізує, в першу чергу, виховну функцію стосовно розвитку цього виду компетентності. Ми вважаємо, що вона є однією із провідних педагогічних умов, адже вона сприятиме розвитку цього виду компетентності, а також позитивному ставленню офіцерів тактичної ланки управління до своєї інформаційно-комунікаційної діяльності. Її неможливо здійснювати ефективно і в той же час об'єктивно без мотивації. Мотивація – позитивне ставлення офіцерів тактичної ланки управління до своєї інформаційно-комунікаційної діяльності як суб'єкта сучасного інформаційного суспільства з одного боку, та як об'єкта цілеспрямованого інформаційного впливу противника, з іншого. Тобто це є одним із головних чинників їх інформаційно-комунікаційної діяльності як суб'єктів військово-професійної діяльності в цілому. Вони мають змогу оцінювати себе спочатку як суб'єктів інформаційного суспільства, а потім як суб'єктів військово-професійної діяльності, працювати над розвитком та удосконаленням своєї ІКК та усвідомлювати, як її застосовувати під час здійснення функціональних обов'язків.

Така мотивація формується та розвивається тільки за умови їх позитивного ставлення до власної інформаційно-комунікаційної діяльності, що сприяє розвитку професійних знань, вмінь, навичок, а в ідеалі – здатностей щодо застосування ІКТ під час здійснення військово-професійної діяльності.

Отже, ми робимо висновок, що саме ціннісне ставлення до самого себе як до суб'єкта військово-професійної діяльності, усвідомлення потреби у вміннях застосування ІКТ та потреби її об'єктивної реалізації допоможуть у розвитку позитивної мотивації до розвитку ІКК. Тож, ця педагогічна умова виконує головну функцію щодо розвитку ІКК – спонукає, спрямовує та організовує до навчання, направлене на цілеспрямований розвиток своєї ІКК. Саме через це необхідно системно та контекстно підтримувати та працювати над підвищенням мотивації і цінностей інформаційно-комунікаційної діяльності.

Основними правилами реалізації цієї педагогічної умови нами було визначено наступні:

- проведення мотиваційних бесід, зустрічей, лекцій;
- наводити приклади, як за допомогою застосування ІКТ та мотивації до її розвитку ІКК під час здійснення військово-професійної діяльності можливо досягти успіху;
- розповсюджувати досвід кар'єрного зростання офіцерів, наприклад, сучасний лідер повинен мати розвинену на високому рівні ІКК тощо.

Другою педагогічною умовою нами було визначено *педагогічне моделювання розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління під час проходження ними курсів на курсах підвищення кваліфікації*, яка є системною педагогічною умовою, адже системно допомагає здійсненню інших педагогічних умов розвитку цього виду компетентності. Ця умова виконує організаційну функцію стосовно її розвитку.

Мета педагогічного моделювання полягає у вираженні можливостей удосконалення предмета наукового дослідження у теоретичному, методичному, методологічному та інформаційно-комунікаційному аспектах, іншими словами, значне покращення розвитку ІКК у офіцерів тактичної ланки управління в системі підвищення кваліфікації. Додержання перелічених аспектів педагогічного моделювання надасть змогу відтворення провідних педагогічних підвалин її розвитку на конкретній професійно орієнтованій моделі. Багато науковців застосовують таку модель для вирішення наукових завдань своїх наукових досліджень, серед яких і фахівці у галузі педагогіки. Можемо навести приклад зарубіжних досліджень: Т. Campbell, P.S. Oh, M. Maughn, N. Kiriazis, R. Zuwallack¹⁵ та вітчизняних: І. Плохута, В. Ягупов¹⁶ тощо.

Педагогічне моделювання є методом заснування і вивчення різних педагогічних явищ¹⁷. У зв'язку із цим нами обрано саме педагогічне моделювання педагогічною умовою, а не модель, оскільки вона відображає провідні теоретичні та методичні аспекти ІКК офіцерів тактичної ланки управління. Педагогічне моделювання представляє як головні характеристики цього інтегрального педагогічного явища, так і показує розвиток ІКК офіцерів, оскільки в сучасних умовах ведення бойових дій неможливо виконувати функціональні обов'язки без розвинутого на високому рівні цього виду компетентності, так і комплексно відображає методичну і теоретичну базу, методологічні підходи, етапи для досягнення визначеної наукової мети.

Головними правилами реалізації цієї педагогічної умови наступні:

- системно та контекстно розвивати ІКК під час вивчення навчального матеріалу;

¹⁵ Campbell T., Oh P.S., Maughn M., Kiriazis N., Zuwallack R. A Review of Modeling Pedagogies: Pedagogical Functions, Discursive Acts, and Technology in Modeling Instruction. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology, Education*. 2015. Vol. 11, № 1. P. 159–176.

¹⁶ Ягупов В., Плохута І. Обґрунтування педагогічних умов розвитку діагностувальної компетентності майбутній докторів філософії в процесі освітньо-наукової підготовки. *Молодь і ринок: наук.-пед. журнал*. 2023 № 2 (210). С. 50-58.

¹⁷ Лодатко Є.О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку* : е-журнал. 2010. Вип. № 1.

- розвивати ціннісно-мотиваційний, когнітивний, інформаційно-технологічний, комунікаційний, індивідуально-психічний, суб'єктний компоненти під час проходження військово-професійної підготовки;
- гарантувати взаємодію між двома суб'єктами освітнього процесу – викладачем та тими, хто навчається, методологічною основою якої є суб'єктно-діяльнісний підхід до розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління;
- реалізовувати комплекс різних організаційних форм навчання, методичних прийомів, методів, технологій, засобів навчання, видів навчальних занять, що потрібні для розвитку ІКК через упровадження до освітнього процесу спеціального курсу;
- корекція змісту та завдань навчально-виховного процесу у частині форм і методів розвитку їх ІКК.

Третя педагогічна умова – *розроблення авторської методики розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації, яку будемо реалізувати через спеціальний курс “Інформаційно-комунікаційна компетентність офіцерів тактичної ланки управління, яку доцільно реалізовувати через впровадження спеціального курсу “Інформаційно-комунікаційна компетентність офіцерів тактичної ланки управління”*. Ця педагогічна умова виконує методичну та змістовну функцію щодо розвитку цього виду компетентності.

Методикою розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації нами визначено головну ідею, основні види навчальних занять, принципи, методичні прийоми, засоби педагогічного впливу на них для досягнення конкретної виховної мети – розвитку ІКК під час опанування змісту військово-професійної підготовки.

Методика має бути направлена на розвиток наступних умінь, навичок, професійних якостей та здатностей: теоретичного та практичного мислення як суб'єкта військово-професійної діяльності; ефективної когнітивної діяльності як суб'єктів інформаційно-комунікаційної діяльності; вирішення інформаційно-комунікаційних завдань під час здійснення функціональних обов'язків за визначеною посадою; розв'язання конкретних проблем інформаційно-комунікаційного характеру як військовослужбовця; професійно-важливих якостей не тільки як офіцерів, але і як командирів та суб'єктів сучасного інформаційного суспільства.

Методика базується на головних ідеях, методах і методичних прийомах контекстного навчання військовослужбовців, що містить інформаційно-комунікаційні проблеми та ситуації, характерні саме для

військового середовища, адже офіцери вчаться застосовувати отримані знання, навички, вміння та здатності під час здійснення своєї військово-професійної діяльності.

Спеціальний курс “Інформаційно-комунікаційна компетентність офіцерів тактичної ланки управління” інтегровано буде їх включати, під якими ми розуміємо комплекс цінностей, знань, умінь навичок, професійно важливих якостей офіцерів тактичної ланки управління у сфері їх інформаційно-комунікаційної діяльності як суб’єктів військово-професійної діяльності. Цей курс має бути цілісний та охоплювати всі сторони їх підготовки до роботи з ІКТ та інформацією, а результатом впровадження методики має стати розвинена ІКК, тобто здатність практично реалізовувати інформаційно-комунікаційну функцію у військово-професійній діяльності.

Тож, мета вивчення спеціального курсу полягає в цілеспрямованій підготовці офіцерів тактичної ланки управління до виконання своєї функції щодо застосування засобів ІКТ під час виконання посадових обов’язків. Для опанування змісту спеціального курсу, на думку автора, застосовувати методи активізації навчально-пізнавальної діяльності офіцерів тактичної ланки управління: комплекс методів, методичних прийомів, способів психолого-педагогічного впливу на них як на суб’єктів інформаційно-комунікаційної діяльності, що направлена на розвиток в них творчого критичного та практичного мислення, розвиток навичок, вмінь та підходів до нестандартного прийняття рішень та вирішення завдань військової служби. Видатний український науковець і педагог В. Ягупов розділяє їх на кілька типів: імітаційно-ігрові (застосування методу інсценування певних проблемних ситуацій, ділові ігри тощо); неігрові (кейс-технологія, круглий стіл, мозковий штурм тощо); неімітаційно-лекційні (використанні різних видів лекцій, наприклад, лекція-аналіз конкретної ситуації); нетрадиційні семінарські (практичні) заняття; інтелектуальна розминка тощо ¹⁸.

Основними правилами реалізації цієї педагогічної умови нами визначено наступне:

- формування та розвиток ціннісно-мотиваційної складової, тобто цінностей і мотивації офіцерів до своєї інформаційно-комунікаційної діяльності як суб’єкта військово-професійної діяльності;
- розвиток когнітивної складової, тобто розвиток знань щодо використання ІКТ під час здійснення військово-професійної діяльності;

¹⁸ Ягупов В.В. Неімітаційні активні методи навчання. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія* / Відп. ред. Носенко Е.Л. 2000. Вип. 5. С. 78–85

– вдосконалення та закріплення знань, умінь, навичок щодо, що були набуті під час навчання, через використання контекстних, проблемно-діяльнісних методів навчання.

ВИСНОВКИ

Нами досліджено питання визначення термінів “умова” та “педагогічна умова”, надано визначення терміну “педагогічні умови розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності офіцерів тактичної ланки управління”.

Обґрунтовано педагогічні умови розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління в системі підвищення кваліфікації як систему навмисне створених факторів впливу на зовнішні та внутрішні ситуації процесу їх розвитку у контексті застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій, аналізу та оброблення інформації під час виконання завдань військово-професійної діяльності та суб’єктів інформаційно-комунікаційної діяльності у сучасному інформаційному суспільстві.

Педагогічними умовами розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації нами було визначені наступні:

– цілеспрямований розвиток цінностей та мотивації інформаційно-комунікаційної діяльності офіцерів тактичної ланки управління, а також вдосконалення своєї ІКК під час військово-професійної підготовки;

– педагогічне моделювання розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління під час проходження ними курсів на курсах підвищення кваліфікації;

– розроблення авторської методики розвитку ІКК офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації, яку будемо реалізувати через спеціальний курс “Інформаційно-комунікаційна компетентність офіцерів тактичної ланки управління”.

АНОТАЦІЯ

Сьогодні реформування системи освіти відбувається з урахуванням питань інформатизації суспільства. В цьому питанні військова освіта не знаходить остронь, тому підготовка військових фахівців також відбувається із застосування сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій. Оскільки характер бойових дій у сучасних війнах змінюється, тобто все частіше і ширше застосовуються інформаційні технології на полі бою, то все актуальнішим стає питання розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності офіцерів. У цій науковій статті висвітлені педагогічні умови розвитку інформаційно-

комунікаційної компетентності офіцерів тактичної ланки управління у системі підвищення кваліфікації. Доведено, що визначені нами педагогічні умови сприятимуть розвитку цього виду компетентності офіцерів для ефективного і швидкого прийняття рішення на полі бою. На думку автора, її розвиток сприятиме також підвищенню їх військово-професійної діяльності, в цілому.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. 1728 с.
2. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s>.
3. Литвин А.В. Методологічні засади поняття “педагогічні умови” : на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів : СПОЛОМ, 2014. 76 с.
4. Мельник В.В. Педагогічні умови підготовки майбутніх геологів у коледжах до використання геоінформаційних систем. *Молодь і ринок: наук.-пед. журнал*. 2018. № 1 (156). С. 153–160.
5. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
6. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проєктів: навч. посіб. Київ : Україна, 1998. 343 с.
7. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посібник / О. М. Пехота, В. Д. Будає, А. М. Старєва та ін. ; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
8. Сєрєожнікова Р. К., Пархоменко Н. Д., Яковичька Л. С. Основи психології і педагогіки : навч. посібник. Київ : ЦНЛ, 2003. 243 с.
9. Свистун В.І. Професійна компетентність науково-педагогічних працівників як чинник покращення якості управлінської підготовки майбутніх фахівців. *Проблеми дидактичної підготовки науково-педагогічних працівників вищої освіти* : збірник тез всеукр. наук.-метод. конф. (м. Київ, 9–10 червня 2010 р.). Київ, 2010. С. 239–241.
10. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 364 с.
11. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі “школа-вищий заклад освіти”: дис.... канд. пед. наук : 13.00.04 / Одеса, 2003. 280 с.
12. Бахов І.С. Педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів в системі вищої освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка*. 2009. № 3. С. 313–323.

13. Бакуменко Р., Ягунов В. Вимоги сучасних методологічних підходів до організаційно-педагогічних умов розвитку професійної компетентності фахівців інформаційно-аналітичного забезпечення. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Вип. 29, том 1. 2020. С. 160–168. DOI: <http://doi.org/10.24919/2308-4863.1/29.209306>

14. Campbell T., Oh P.S., Maughn M., Kiriazis N., Zuwallack R. A Review of Modeling Pedagogies: Pedagogical Functions, Discursive Acts, and Technology in Modeling Instruction. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology, Education*. 2015. Vol. 11, № 1. P. 159–176.

15. Ягунов В., Плохута І. Обґрунтування педагогічних умов розвитку діагностувальної компетентності майбутніх докторів філософії в процесі освітньо-наукової підготовки. *Молодь і ринок: наук.-пед. журнал*. 2023 № 2 (210). С. 50-58. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.275316>

16. Лодатко Є.О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку : е-журнал*. 2010. Вип. № 1. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical.

17. Ягунов В.В. Неімітаційні активні методи навчання. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія* / Відп. ред. Носенко Е.Л. 2000. Вип. 5. С. 78–85.

Information about the author:

Rozumovska Yuliia Oleksandrivna,

PhD student,

Social Communication and Public Diplomacy Department of the

Strategic Communication Institute

National Defense University of Ukraine

28, Povitrianykh Syl Ave., Kyiv, 03049, Ukraine